

Rozumiemy świat przez opowieści (impresja)

To opowieści dziedziczone w sztafecie międzypokoleniowej definiują naszą tożsamość. A najsilniej definiują tożsamość te opowieści, w które uwierzyliśmy.

Zgodnie z tą myślą, społeczności ludzkie tworzą wspólne historie, aby łączyć się w jedną całość, a ich trwałość zapewnia dziedzictwo przenoszące poczucie tożsamości przez czas i przestrzeń. W przypadku Chin, te „epickie opowieści” trwają nieprzerwanie od tysiącleci, kształtując sposób, w jaki jednostka postrzega swoje miejsce w świecie.

Żadna społeczność nie mogłaby istnieć bez mechanizmu dającego poczucie bezpieczeństwa i przewidywalności zachowań. W kulturze chińskiej tym mechanizmem jest konfucjański system etyczny, będący *de facto* potężną „epopeją społeczności”. Określa on precyzyjnie, co członkowie grupy robią, a czego nie, definiując role syna, ojca czy władcy.

To właśnie tutaj objawia się pierwszy kluczowy archetyp: Harmonia (He). Nie jest to stan statyczny, lecz dynamiczny proces dostrajania się do wspólnoty. Jak mówi chińskie przysłowie:

„Nie bój się, że idziesz wolno,
bój się tylko, że staniesz w miejscu.”¹

W kontekście tekstu źródłowego, przysłowie to odzwierciedla proces „korygowania tożsamości” poprzez nieustanną pracę nad własną opowieścią. Chińska kultura uczy, że rozwój jednostki jest nierozzerwalnie związany z jej dążeniem do ideału wyznaczonego przez tradycję. Tożsamość chińska jest filtrowana przez opowieści o przodkach i mędrcach, które nadają wartości moralne codziennym czynom.

Przyczynowość i karma

Przyczyna celowa i odpowiedzialność zbiorowa to główna treść naszych przemyśleń o tym, jak działa Świat... A w przypadku Chińczyków, jak działa Dao. Aby zrozumieć kwestie przyczynowości i życia kolektywnego musimy pojąć rozróżnienie między przyczyną mechaniczną a celową. W ocenie ludzkiego zachowania najważniejsza jest „opowieść o celu”. W Chinach ten cel jest niemal zawsze wspólnotowy. Zachowanie jednostki rzutuje na całą grupę: „A teraz każdy pomyśli, że my wszyscy [...] jesteśmy tacy jak ty!”. To poczucie odpowiedzialności za zbiorowy wizerunek ilustruje przysłowie:

„Zanim zaczniesz zmieniać świat,
przejdź się trzy razy po własnym domu.”²

1 (Bù pà màn, jiù pà zhàn – 不怕慢, 就怕站)

2 (Xiān zhèng qí jiā, ér hòu zhì guó – 先正其家, 而后治国)

W chińskim postrzeganiu świata dużą rolę odgrywa ciągłość i „drugi najlepszy czas”. Tożsamość chińska, podobnie jak postać Aragorna u Tolkiena, często staje się ucieleśnieniem pewnych idei – np. Wytrwałości. W Chinach, tak jak i u nas, więź z przeszłością jest jeszcze silniejsza; mityczne wzorce nie wynikają tylko z osobistego doświadczenia, ale z pamięci społeczności. W tym duchu przekazywana jest mądrość o działaniu i czasie:

**„Najlepszy czas na zasadzenie drzewa był
20 lat temu. Drugi najlepszy czas jest teraz.”⁴**

To przysłowie to klasyczna „opowieść o celu”. Usprawiedliwia ono i uszlachetnia podjęcie wysiłku w każdym momencie, łącząc przypadkowość życia z celowym działaniem.

Przysłowia lustrem kultury

Twórcy mitów i podań ludowych podnoszą lustro, w którym możemy dostrzec prawdziwy obraz samych siebie. Chińskie przysłowia i archetypy pełnią dokładnie tę samą funkcję. Są one „zbiorowymi opowieściami”, które pozwalają miliardom ludzi czuć się częścią tej samej społeczności, która istniała i żyła setki i tysiące lat wcześniej. Dzięki nim zachowanie drugiego człowieka przestaje być nieprzewidywalne, ponieważ wszyscy członkowie społeczności „dzielą te same wspomnienia” – nawet te, których osobiście nie przeżyli.

4 (Zhōng yī kē shù zuì hǎo de shíjiān shì èrshí nián qián, qí cì shì xiànzài – 种一棵树最好的时间是二十年前, 其次是现在)

W kulturze chińskiej, tak jak w każdej dobrej literaturze, nie badamy tylko pojedynczych zachowań, ale samą „Ludzkość”, definiując ją i wymyślając na nowo z każdym kolejnym pokoleniem, które uwierzy w te same stare opowieści.

Te wglądy, a więc przysłowia, pouczenia ludowe, anegdoty dydaktyczne i Prawdy o ludzkiej naturze to część oprogramowania kulturowego, która jest najsilniejszym bodźcem motywacyjnym. Pozwala nosicielowi dostrzec, a czasem i zrozumieć, jakie siły sprawiają, że uważa się za Chińczyka, instruują, dla jakich wartości winien być gotowy poświęcić swoje własne życie i dla jakich celów kolektywnych powinien poświęcić swoje własne aspiracje.

Ten zbiór opowiadań zebrałem 81 przysłów, które pozwalają nam wejrzeć w chińskie archetypy najgłębiej... Które pozwalają wejrzeć w chińskie serca najgłębiej. Moją aspiracją było sprawić, że staną się impulsem do doznania budzącej dreszcz wizji tego, jak kształtowała się zbiorowa świadomość chińskiej wspólnoty, ale i postrzeganie Chińczyka Han z osobna.

*Piotr Plebaniak,
Chiayi, Tajwan,
styczeń 2026*